

Dr hab. Elżbieta Szczot, prof. KUL

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Recenzja osiągnięć w postępowaniu habilitacyjnym ks. dr. Pawła Kalety ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie naukowej prawo kanoniczne.

Recenzja została wykonana w związku z powołaniem na recenzenta przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów w dniu 9 maja 2017 roku.

I. Prezentacja Kandydata

Ks. dr Paweł Kaleta jest kapłanem diecezji radomskiej. Studia z zakresu prawa kanonicznego odbył w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji. W roku 2008 uzyskał tytuł zawodowy magistra prawa kanonicznego na podstawie pracy pt. *Skuteczność skargi powodowej w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa* napisanej pod kierunkiem dr Marty Greszaty. Stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego otrzymał na tym samym Wydziale, w roku 2011, na podstawie dysertacji pt. *Zadania zarządcy majątku kościelnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w polskich synodach diecezjalnych*, promotor: ks. dr hab. Stanisław Dubiel, prof. KUL. W 2013 roku odbył studia podyplomowe w zakresie prawa pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

W roku 2013 uzyskał certyfikat *IELTS Academy* potwierdzający znajomość języka angielskiego na poziomie C2 w Excel College w Manchesterze (Wielka Brytania). W KUL jest zatrudniony od 2011 roku, początkowo jako asystent w Katedrze Kościelnego Prawa Majątkowego w Instytucie Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, następnie w latach

2013 – 2014 jako adiunkt w Katedrze Kościelnego Prawa Majątkowego. Od 2014 roku zatrudniony jest przy Katedrze Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego.

II. Ocena osiągnięcia naukowego na podstawie art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.

z 2016 r., poz. 882 i 1311) oraz przedstawionego przez Kandydata do oceny dorobku naukowego.

Ocenę osiągnięcia naukowego stanowi monografia:

„Prawne aspekty zarządzania dobrami kościelnymi”, Wydawnictwo KUL: Lublin 2017, ss. 294 (ISBN 978-83-8061-343-0).

1. Prezentacja ogólna

Tytuł monografii odnosi się do regulacji prawnej zawartej w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku w Księdze V, w kanonach 1254-1258 oraz 1273-1289 i in. Dobra kościelne od samego początku stanowią przedmiot troski sprawujących władzę o ich zachowanie i przekazanie następnym pokoleniom wiernych, w celu wypełniania aktów kultu Bożego, godziwego utrzymania duchownych oraz innych pracowników kościelnych, a także prowadzenia działalności apostolskiej zwłaszcza wśród ubogich. Dlatego też podjęcie tematu dotyczącego prawnych aspektów zarządzania dobrami kościelnymi jest jak najbardziej zasadne i potrzebne. Monografia składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu treści w języku angielskim oraz spisu treści w języku polskim. Całość poprzedzona jest wykazem skrótów. Struktura dysertacji jest następująca: Wstęp, s. 7-11; Rozdział I. Pojęcie i rodzaje zarządzania dobrami kościelnymi w KPK/83, s. 13-39; Rozdział II. Zarządzanie dobrami kościelnymi w diecezji, s. 41-95; Rozdział III. Zarządzanie dobrami kościelnymi w parafii, s. 97- 151; Rozdział IV. Zarządzanie dobrami w instytutach zakonnych, s. 153- 187; Rozdział V. Zarządzanie dobrami kościelnymi a inne akty prawne z nimi związane, s. 189-219; Rozdział VI. Skuteczność kościelnych aktów zarządzania w polskim porządku prawnym, s. 221-251; Zakończenie, s. 253-257; Bibliografia, s. 259-286.

W rozdziale pierwszym przedstawiono pojęcia i dokonano wprowadzenia w problematykę zarządzania dobrami kościelnymi. Rozdziały drugi, trzeci i czwarty opisują kwestie zarządzania odpowiednio na płaszczyźnie diecezji, parafii i instytutów zakonnych, stosując paralelnie odniesienie do zagadnienia osobowości prawnej danej jednostki, jej reprezentacji, organizacji struktur zarządzania, dokonywania możliwych aktów zarządzania, to jest: zwyczajnych, o większym znaczeniu i nadzwyczajnych oraz odpowiedzialności za podejmowanie akty. Rozdział piąty traktuje o reprezentacji, nadzorze, alienacji oraz o transakcjach. Ostatni, szósty rozdział, przedstawia skuteczność kościelnych aktów zarządzania w polskim porządku prawnym.

2. Wybór tematu rozprawy, teza, cel pracy, zastosowane metody

We wstępie Autor napisał, że prawo do zarządzania dobrami kościelnymi jest czymś innym od posiadania i alienowania, gdyż jest to *podnoszenie wydajności (dosł. przynoszenie owoców)*¹. Stanowi to cel zarządzania i uzasadnia instrumentalny charakter dóbr kościelnych, które mają być środkiem *do realizacji misji Kościoła, bez których nie można byłoby organizować kultu Bożego, zapewnić godziwego utrzymania duchowieństwa oraz innych pracowników kościelnych, jak też prowadzić dzieł apostołstwa i miłości, zwłaszcza wobec biednych (kan. 1254 § 2) (s.7-8)*. Habilitant prezentuje we wstępie następującą tezę pracy: *Kościół ma własne prawo do zarządzania swoim majątkiem. Zarządcy, którzy dokonują czynności zarządzania, zobowiązani są do respektowania przepisów prawa kanonicznego i świeckiego (s. 8)*. Główny problem badawczy sprowadza się do odpowiedzi na pytanie: *jakie są regulacje prawne dotyczące zarządzania dobrami kościelnymi w prawie kanonicznym?* Autor ponadto wskazuje: *Biorąc pod uwagę złożoność normatywną i teoretyczną przedstawionego problemu badawczego, w szczególności należałoby wyjaśnić, na czym polega specyfika zarządzania dobrami kościelnymi, która w efekcie różni się od prawa świeckiego (s. 8)*. Celem przeprowadzenia badań naukowych będzie - zdaniem Autora - *opracowanie nowej wiedzy oraz rozwój nauki prawa kanonicznego w zakresie zarządzania dobrami kościelnymi (s. 9)*. W tym celu Habilitant zastosował trzy metody badawcze: dogmatyczno-prawną, *która pozwoliła usystematyzować treść przepisów prawa kanonicznego dotyczących zarządzania dobrami kościelnymi*; metodę historyczno-prawną, nie tylko w pierwszym rozdziale, *ale dotyczy to całości pracy, gdzie na podstawie dokumentów historycznych starano się ukazać znaczenie aktualnego stanu prawnego* oraz metodę porównawczą, w rozdziale VI, *za pomocą której porównano dwa systemy prawa: kanonicznego i cywilnego w Polsce. Miała ona na celu wykazać różnice norm prawnych dotyczących reprezentacji osób prawnych i skuteczności prawa kanonicznego w państwowym porządku prawnym*.

We wstępie brakuje wyjaśnienia jakich dóbr dotyczyć będzie prezentowany w monografii prawny aspekt zarządzania. Należałoby doprecyzować, czy Autorowi chodzi o te dobra kościelne (*bona ecclesiastica*), które należą do publicznych osób prawnych zgodnie z kan. 1257 § 1 KPK, czy nie tylko. Z treści publikacji można jedynie domyślać się, że P. Kaleta ma na uwadze tylko kościelne publiczne osoby prawne. Trzeba także postawić pytanie, czy Autor ma na myśli dobra w znaczenia mienia i art. 44 k.c., przez które należy rozumieć własność i inne prawa majątkowe, przy czym objęte są nim tylko aktywa, czy też w znaczeniu szerszym,

¹ Tekst zapisany kursywą jest cytatem z pracy Autora, ewentualnie terminem łacińskim.

a więc obejmujące również długi i inne ciężary (kan. 122 pkt. 1° i 2°). W tytule książki brakuje dookreślenia, czy chodzi o zarządzanie w całym katolickim Kościele obu obrządków, czy tylko w Polsce i to obrządku łacińskiego? Dobrze więc, że takie wyjaśnienie znajduje się we wstępie na s. 8-9.

3. Ocena merytoryczna struktury pracy

Rozdział I. Pojęcie i rodzaje zarządzania dobrami kościelnymi w KPK/83, s. 13-39.

W treści rozdziału Autor przedstawia uwagi historyczne, prawo do zarządzania dobrami kościelnymi, pojęcie zarządzania oraz jego rodzaje, wyróżniając: zarządzanie zwyczajne, zarządzanie o większym znaczeniu i zarządzanie nadzwyczajne. Na zakończenie tej części podane są zasadnicze kryteria zarządzania, a rozdział kończą wnioski. W punkcie 1, na s. 16 Autor ukazuje genezę zarządzania majątkiem kościelnym i przedstawia podział dóbr kościelnych występujący w V wieku chrześcijaństwa. Zdziwienie budzi zdanie: *Pojawiła się wówczas potrzeba rozróżnienia perspektyw, według których majątek podlegał odpowiedniej władzy*. Jakiej, tego dowiadujemy się z zapisu: *Każda z nich miała inne uprawnienia: rozróżniano władzę ustawodawczą, sądowniczą oraz administracyjną; jak i władzę nadzoru, różniącą się od tej stricte administracyjnej*. Szkoda, że Autor nie wyjaśnia i nie rozwija tego twierdzenia, tylko dokonuje przeskoku czasowego do XIX wieku i działalności Kongregacji Rozkrzewiania Wiary z roku 1856. Należy przypomnieć, że za twórcę koncepcji trójpodziału władzy uważany jest Charles de Montesquieu (Monteskiusz 1689–1755) - francuski filozof, prawnik, autor dzieła „O duchu praw”. To od czasów Monteskiusza występuje zasadniczo rozróżnienie władzy we współczesnych systemach politycznych. Wcześniej, wskazywał na taki podział już Arystoteles, Marsyliusz z Padwy czy John Lock (zob. J. Krukowski, punkt 2.1.1.1.1. „Zasada podziału władzy w państwach demokratycznych” oraz punkt 2.1.1.2. „Problem współistnienia zasady jedności i podziału władzy w Kościele”, w: *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Redakcja Wydawnictw KUL: Lublin 1985, s. 41 i s. 44-47). Habilitant natomiast wskazuje na cztery władze, w tym bliżej nie określoną, nadzoru. W punkcie tym znajdują się dalej twierdzenia (s. 18): *należy pamiętać, że Kościół, w pierwszych wiekach swojego istnienia, nie miał potrzeby posiadania własnych przepisów dotyczących zarządzania dobrami, z tego powodu zaadoptował ustawodawstwo państwowe, pierwsze z prawa rzymskiego, następnie germańskiego, a później tzw. common law, prawo europejskie i prawo państw współczesnych*. Niestety, Autor pominął jakkolwiek

wzmiankę o skutkach reformacji, rewolucji francuskiej, sekularyzacji majątku kościelnego, czy wprowadzenia rozdziału Kościoła od państwa. Trudno też stwierdzić jakie prawo europejskie miał na myśli, które to Kościół zaadoptował? Z racji na pobieżność treści, brak wyjaśnień i wątpliwości odnośnie do wskazanych twierdzeń ten punkt książki niczego nie wyjaśnia i niczego nowego nie wnosi, wręcz przeciwnie, może u Czytelnika wywołać mylne wyobrażenie o opisanych zagadnieniach. W punkcie 2. ukazane zostało prawo do zarządzania dobrami kościelnymi jako prawo wrodzone (*ius nativum*) Kościoła, o czym stanowi kan. 1254 §1. Źródło tego prawa znajduje się w prawie naturalnym. Na s. 21 czytamy: *Sama jednak deklaracja Kościoła o prawie wrodzonym dotycząca również zarządzania dobrami kościelnymi wydaje się anachroniczna (sic! przyp. E. Sz.) wobec współczesnych rozwiązań prawnych. Faktyczna bowiem skuteczność tego postulatu zależy będzie od systemu politycznego danego państwa i respektowania prawa do wolności, w tym wolności religijnej oraz zawartych ze Stolicą Apostolską umów międzynarodowych.* Nie jest to zbyt trafne ujęcie. Idąc za tokiem rozumowania Autora można stwierdzić, że skoro prawo do życia jest prawem naturalnym, które głosi Kościół, a skuteczność tego prawa jest zależna od systemu politycznego danego państwa, to jest to deklaracja anachroniczna (?!). Zaprezentowane twierdzenie w całości jest nie do przyjęcia.

W kontekście prawa wrodzonego do nabywania, posiadania, zarządzania i alienowania dóbr (*ius nativum*) razi stosowany w całej publikacji termin „ustawodawca”, bądź „ustawodawca kodeksowy”. To Bóg jest dawcą tego prawa, dlatego też nie powinno się używać pojęcia ustawodawca, tylko prawodawca. Prawo to ma charakter deklaracyjny i jest wieczne. Kościół jest wykonawcą woli Boga i określa sposób jego realizacji i tylko w tym zakresie ustanawia prawo. Zastanawiające jest dlaczego, w zasadzie od 2016 r., Habilitant zamienił w swoich pracach te pojęcia. Następnie Autor wskazuje, że prawo do zarządzania dotyczy publicznych osób prawnych zgodnie z kan. 1257 § 1 i regulowane jest przepisami Księgi V KPK oraz własnymi statutami, jednakże trudno jest w tym miejscu zrozumieć także odwołanie do zapisu Dyrektorium *Apostolorum succesorum*, wskazującego że jednym z kryteriów zarządzania jest kryterium ascezy, które wymaga, *aby uczniowie używali dóbr tego świata tak, jakby z nich nie korzystali (por. 1 Kor 7, 31)*, (s. 23 bez wskazania numeru, bądź strony dokumentu, gdzie całość liczy 94 strony. Tu idzie o nr 190 c). Wydaje się, że Autor myli pojęcia. Czym innym jest prawo do posiadania i zarządzania majątkiem kościelnym, a czym innym prawo do korzystania z dóbr kościelnych. W przeciwnym razie jak należy rozumieć fakt posiadania przez Kościół cennych dzieł sztuki, architektury, kosztowności, czy pozyskiwania dochodów z majątku nieruchomego i ruchomego. W Dyrektorium *Apostolorum*

successores Kongregacja do spraw Biskupów ma na uwadze powierzanie zarządu dobrami kościelnymi osobom uczciwym, kompetentnym, przy czym „powinni być [oni - przyp. E.Sz.] powściągliwi i bezinteresowni, ufni w Opatrzność Bożą i wielkoduszni wobec potrzebujących, zachowujących zawsze więź miłości”. Inaczej prawodawca kościelny nie mógłby i nie powinien używać pojęcia „godziwe, czy sprawiedliwe wynagrodzenie”, tylko ascetyczne lub minimalne, a tak nie jest. W celu realizacji zadań wskazanych w kan. 1254 § 2 takich jak: „organizowanie kultu Bożego, zapewnienie godziwego utrzymania duchowieństwu i innym pracownikom kościelnym, prowadzenie dzieł apostolatu i miłości, zwłaszcza wśród biednych”, potrzebne jest posiadanie odpowiedniego majątku, inaczej możliwość ich wykonywania stanie się fikcją. P. Kaleta nie dokonuje właściwego tłumaczenia pojęcia *administratio*. Prawodawca wyprowadza je od łac. *administratio, -onis* a rzeczownik etymologicznie wywodzi się z łaciny starożytnej i oznacza pomoc, współdziałanie, pracę, wysiłek, a także służbę, przewodnictwo, kierownictwo, prowadzenie, rządy, zarząd (o czynności króla lub urzędnika), szerzej zob.: *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*. Tom I – zeszyt 1, A – Actor, Polska Akademia Nauk: Warszawa 1953, kol. 233-234. Autor tekstu sprawę tłumaczenia i znaczenia pojęcia „*administratio*” zamyka jednym zdaniem na s. 23, a w przypisie 64 odsyła Czytelnika do popularnego słownika łacińsko-polskiego dla prawników i historyków J. Sondela. Tymczasem tłumaczenie tego terminu ma fundamentalne znaczenie dla zrozumienia przedmiotu badań dotyczących zarządzania dobrami kościelnymi i jego zakresu. Należy zwrócić uwagę, że język polski bywa czasem ubogi w swoim słownictwie i nie zawsze potrafi oddać istotę problemu w przyjętym powszechnie znaczeniu danego słowa. W języku angielskim nie używa się np. na określenie zarządzania dobrami kościelnymi pojęcia „*management*”, tylko „*administratio*”. Szkoda, że w pracy nie znalazło się wyjaśnienie, że zastosowane pojęcie „zarządzanie” ma odmienne znaczenie od zarządzania np. przedsiębiorstwem itp.

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła z dnia 25 sierpnia 2015 roku (http://episkopat.pl/wp-content/uploads/2016/04/INSTRUKCJA_dobra_doczesne.pdf [dostęp: 14.08. 2017]) zarządzanie dobrami kościelnymi odnosi do troski o prawidłowe gospodarowanie:

„1.3. Z faktem posiadania dóbr doczesnych łączy się troska o majątek kościelny. Troska ta powinna przejawiać się zwłaszcza w dbałości o budynki sakralne, cmentarze oraz inne ruchome i nieruchome dobra kościelne. Władza kościelna powinna troszczyć się o prawidłowe gospodarowanie posiadanymi dobrami materialnymi. Wszelki zaś obrót

majątkiem kościelnym zgodnie z kan. 1254 i 1260 KPK powinien mieścić się w granicach celów właściwych Kościołowi i służyć przede wszystkim rozwojowi jego zbawczej misji.”

Zdaniem Habilitanta pojęcie zarządzania występuje w dwóch tytułach (s. 23): w Księdze V, tytule II „Zarząd dóbr” oraz w rozdziale II, Księgi II w art. 3 „Dobra doczesne i ich zarząd”. Niestety, w rozdziale II, Księgi II nie ma wskazanego tytułu. Chodzi bowiem o Księgę II, Część III Instytuty Życia Konsekwowanego i Stowarzyszenia Życia Apostolskiego, Rozdział II, art. 3 „Dobra doczesne i ich zarząd”. Autor przedstawia także dalej, że w dniu 12 lutego 2004 roku Papieska Rada do spraw Tekstów Prawnych opublikowała interpretację pojęcia „zarządzanie” (s. 24). Zarządzanie, o którym mowa w Księdze V, *dotyczy zakresu władzy rządzenia osobą prawną (kan. 1279), które ma na celu zachowanie dóbr, podnoszenie ich wydajności oraz ulepszanie patrimonium*. Przede wszystkim, Papieska Rada do spraw Tekstów Prawnych opublikowała Notę wyjaśniającą na temat funkcji władzy kościelnej w odniesieniu do dóbr kościelnych „La funzione dell’ autorità ecclesiastica sui beni ecclesiastici”, (“Communicationes”, 36(2004), 24-32), a pojęcie „administracji” wyjaśnione zostało w punkcie 4 dokumentu, przy czym tłumaczenie Autora z języka włoskiego jest dość swobodne. Jak bowiem należy rozumieć to *podnoszenie ich wydajności oraz ulepszanie patrimonium*? Papieska Rada ma na uwadze rozwój i poprawę, polepszanie stanu dziedzictwa („*appartenente all’ ambito del potere di giurisdizione, ce n’ è un altro di tipo economico, che mira a conservare, far fruttare e migliorare un patrimonio*”). Pojęcie zarządzania - administracji dobrami kościelnymi należy zatem rozumieć jako ich zachowanie, rozwijanie i polepszanie. Trzeba też zwrócić uwagę, że w Kodeksie prawa kanonicznego w języku polskim słowo „zarządzanie” występuje w dwóch znaczeniach: jako element władzy rządzenia (*potestas regiminis*, kan. 1273) oraz jako zakres władzy kierowania, zarządzania (*administratio*) osobą prawną (kan. 1279). Prawodawca używa dwóch pojęć: *potestas regiminis* oraz *administratio* i je rozróżnia. Władza rządzenia zgodnie z kan. 135 § 1 dzieli się na władzę prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą („*Potestas regiminis distinguitur in legislativam, executivam et iudicalem*”), a *administratio* nie odnosi się tylko do czynności prawnych, ale do wszelkich podejmowanych czynności mających na celu troskę o utrzymanie dóbr kościelnych i zarządzanie nimi (por. Libero Gerosa, *Prawo Kościoła*, przekład ks. Ireneusz Pękalski, Pallottinum: Poznań 1999, s. 106, zwłaszcza przypis 117 „Chociaż administracja kościelna nie posiada funkcji wyłącznie wykonawczej, ciesząc się wielką wolnością i szerokimi uprawnieniami w zakresie podejmowania decyzji, KPK używa często „władza wykonawcza” (...), a rzadziej pojęcia „władza administracyjna” (...).).

Rozdział II. Zarządzanie dobrami kościelnymi w diecezji, s. 41-95.

Na stronach 47, 48, 63, 87 znajdują się podtytuły wyrażone w nieco dziwnej formie: „2.2.1. W sytuacji *sede impedita*; 2.2.2. W sytuacji *sede vacante*; 4.2.1. Dla diecezji; 6.1. W przypadku aktów nieważnych”. Na s. 78 i 86 ks. P. Kaleta opisuje sprawy związane z głosowaniem i szkoda, że nie rozwinął szerzej swoich wywodów, gdyż trudno recenzentowi zgadnąć co miał na myśli pisząc: *Parametr bezwzględnej większości obecnych na głosowaniu (kan. 127 § 1) koresponduje z kan. 119, 2°, w szczególności gdy chodzi o inne sprawy (s. 86)*. Na s. 89 Autor rozważa hipotezę wprowadzenia procedury uważnienia aktów administracyjnych i w tym celu proponuje posłużenie się normami prawnymi dotyczącymi uważnienia małżeństwa, np. *uważnienia związku (zob. kan. 1161-1162)*. *Uważnienia aktu prawnego można byłoby dokonać tylko wtedy, gdy obie strony wyrażają wolę uzyskania ważnego aktu administracyjnego*. Nie napisał przy tym o jakie uważnienie chodzi. Wyjaśniam, że o uważnienie małżeństwa **w związku** (*sanatio in radice*). Odnosząc się do tego pomysłu należy zapytać jak Autor wyobraża sobie takie postępowanie administracyjne w sytuacji np. powstania nieodwracalnych skutków prawnych w wyniku podjętej decyzji w sprawach majątkowych. W wywodach Autora nie ma przekonującej argumentacji do wprowadzenia formy uważnienia (konwalidacji) nieważnej decyzji administracyjnej. Na s. 96, drugi akapit od góry jest wskazany kan. 106, powinien być kan. 126.

Rozdział III. Zarządzanie dobrami kościelnymi w parafii, s. 97-151.

Przy omawianiu spraw związanych z reprezentacją parafii Habilitant podkreślił znaczenie obowiązującego prawa oraz Instrukcji Kongregacji do spraw Duchowieństwa *Ecclesiae de mysterio* z 1997 roku. Zauważa słusznie, że tylko prezbiter może pełnić urząd proboszcza, a osoby świeckie mogą jedynie uczestniczyć w spełnianiu posługi duszpasterskiej. Szkoda tylko, że nie odnosi się do tego zagadnienia szerzej oraz nie uwzględnia problemu powierzenia parafii np. diakonowi w sytuacji braku kapłanów. Jako przykład rozwiązania proponuje tylko powierzenie parafii bezpośrednio prezbiterowi zakonnemu (kan. 681§§ 1-2). Należy tu przypomnieć aktualne dyskusje toczone w krajach europejskich, w których od lat występuje problem z brakiem kapłanów, np. w Niemczech czy na Węgrzech. Niemiecki kardynał Reinhard Marx zaproponował podczas spotkania rady diecezjalnej, by parafiami zaczęli - z braku księży - kierować świeccy, a także by zacząć wyświęcać mężczyzn żonatych na kapłanów. Proponuje także, aby zarządzanie parafiami

przejęli pełnoetatowi pracownicy świeccy. Uważa, że istnieją podstawy zarówno prawne, jak i doktrynalne do wprowadzenia tego rodzaju rozwiązań powołując się na powszechne kapłaństwo świeckich i zachętę Soboru Watykańskiego II do większego uczestnictwa świeckich. Zdaniem kardynała likwidacja parafii jest dramatycznym rozwiązaniem, którego trzeba za wszelką ceną uniknąć (zob. <http://malydziennik.pl/juz-za-moment-proboszczami-w-niemczech-zostana-rozwodnicy-w-ponownych-zwiazkach-jak-szalec-to-szalec,3739.html> [dostęp: 17.08.2017]).

Na s. 127-129 Habilitant podejmuje sprawy zawierania umowy o pracę. Należą one do zadań zarządzania dobrami kościelnymi, do których Autor zalicza także wypłacanie „sprawiedliwych wynagrodzeń”. W kwestii słusznej i sprawiedliwej płacy P. Kaleta odsyła do literatury, zwracając uwagę na obowiązek proboszcza do zachowania kościelnej nauki społecznej w zakresie prawa pracy. Szkoda że nie rozwinął szerzej tego ciekawego zagadnienia. Bardzo optymistycznie podkreśla, że *Katolicka nauka społeczna jest bardziej rygorystyczna niż przepisy państwowe wobec sprawiedliwej płacy*. Natomiast w Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi zapisane zostało: „4.4. Kościelne osoby prawne i kościelne jednostki organizacyjne będące pracodawcami są płatnikami podatków oraz składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne z tytułu wypłacanych wynagrodzeń. Konieczne jest przestrzeganie przepisów prawa polskiego w tym zakresie. Należy również zachować kan. 1286 KPK, który stanowi, że kościelna osoba prawna jako pracodawca oprócz przestrzegania przepisów państwowych zobowiązana jest przestrzegać przepisów katolickiej nauki społecznej dotyczącej sprawiedliwej płacy. (...)”

5.13. Kościół zapewnia duchownym ich utrzymanie, ale równocześnie (w każdym czasie) zachęca ich do dobrowolnego ubóstwa i prostoty życia. Dlatego też duchowni to, co im zbywa (*bona superflua*), winni przeznaczyć na dobro Kościoła i dzieła miłości (DP 17, kan. 282 § 2 KPK). Stylem życia duchowni powinni być bliscy przeciętnej, a raczej uboższej rodzinie.”

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na występujące w treści rozważań braki. Otóż, w Polsce przyjęta jest także praktyka zawierania umów o posłudze, np. umowa z siostrami na parafii (zob. www.diecezja.lowicz.pl/docs/doc05.doc+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl [dostęp: 16.08.2017]);

(<http://diecezjasandomierska.pl/wp-content/uploads/2017/03/instroposludze.pdf> [dostęp: 16.08.2017]).

Na s. 148 w przypisie 262 czytamy: *W przypadku choroby psychicznej proboszcza nie ma obowiązku wezwania proboszcza do rezygnacji, ponieważ zgodnie z kan. 187 tylko ten kto jest poczytalny, może zrzec się urzędu. Otóż, nie zawsze choroba psychiczna związana jest z brakiem poczytalności. W przytoczonym kan. 187 „Każdy, kto jest poczytalny, może dla słusznej przyczyny zrzec się urzędu”, a to nie znaczy to samo, o czym twierdzi Autor. Należy wziąć pod uwagę także treść kan. 99: „Ktokolwiek na stałe nie posiada używania rozumu, uznany jest za nieodpowiedzialnego i przyrównany dzieciom”. W obu kanonach łaciński termin „(non) sui compos” został różnie przetłumaczony, (jako niepoczytalny, kan. 187 i jako nieodpowiedzialny, kan. 99). Natomiast zgodnie z kan. 97§ 2 „małoletni, przed ukończeniem siódmego roku życia, nazywa się dzieckiem i uważany jest za nieposiadającego używania rozumu. Po skończonym siódmym roku życia domniemywa się, że posiada używanie rozumu” i wtedy jest *sui compos*.*

Rozdział IV. Zarządzanie dobrami w instytutach zakonnych, s. 153- 187.

W treści tego rozdziału Autor starał się przedstawić zarządzanie dobrami kościelnymi w instytutach zakonnych oraz kwestie związane z osobowością prawną instytutów, ich reprezentację oraz strukturę organizacyjną zarządu dobrami, do której należy ustanowienie własnej rady, ekonoma oraz rady do spraw ekonomicznych. W zakończeniu odnosi się do odpowiedzialności za zarządzanie dobrami. W treści brakuje odniesienia do fundamentalnych spraw każdego instytutu jakim jest kwestia posiadania dóbr, śluby ubóstwa i posłuszeństwa. Szkoda, że Habilitant nie rozwija treści zawartych w komentarzu do III części Księgi II autorstwa Bronisława W. Zuberta dotyczących zarządu instytutów, w tym władzy i posłuszeństwa, s. 61-72. Na s. 179 punkt 7.1. nosi niegramatyczny tytuł „Osoby prawnej”, a punkt 7.2. nazywa się „Członka instytutu zakonnego”. Nie ma ustosunkowania się do spraw ważnych dla współczesnego Kościoła i wiernych, jakimi są dzisiaj dzieła charytatywno-opiekuńcze w postaci prowadzonych przez zgromadzenia zakonne domów samotnej matki, domów opieki dla osób starszych, szkół, noclegowni czy jadłodajni. Habilitant zdaje się w całej publikacji bardziej akcentować podejmowanie decyzji w sprawach dóbr doczesnych, niż troskę o ich zachowanie, rozwój i polepszanie, dlatego też uważam, że tytuł książki powinien brzmieć: *Administrowanie (a nie zarządzanie) dobrami kościelnymi*.

W rozdziałach II-IV Autor zwraca uwagę na strukturę organizacyjną administrowania dobrami, kompetencje osób, warunki potrzebne do podjęcia ważnej decyzji, a w określonym

tylko wymiarze sposób odpowiedzialności za opiekę nad powierzonymi dobrami. Z tego względu rozważania w wymienionych rozdziałach nie wyczerpują zapowiadanej treści.

Rozdział V. Zarządzanie dobrami kościelnymi a inne akty prawne z nimi związane, s. 189-219.

Tytuł rozdziału tworzy zdanie współrzędnie złożone przeciwstawne, w którym zarządzaniu przeciwstawione są inne akty prawne. Przede wszystkim wątpliwości budzi rozumienie w tym wypadku pojęcia „zarządzanie”, które nie jest aktem prawnym. Zarządzanie jest sztuką osiągania zamierzonych rezultatów za pomocą innych ludzi, przez organizowanie pracy innych, a nie tylko osobiste wykonywanie zadań i należą do niego: planowanie, organizowanie, decydowanie, motywowanie i kontrolowanie. Przy tym Autor nie wyjaśnił, co należy rozumieć przez „inne akty prawne”. Brak eksplikacji tego pojęcia i stawianie na równi z zarządzaniem powoduje niemożność przeprowadzenia właściwej analizy omawianego zagadnienia. Zatem powstaje wątpliwość, czemu to ma służyć i jaki jest cel podjętych rozważań w omawianym zakresie.

W punkcie 1.1., s. 190 „Wyjaśnienie pojęć”, zasadniczo, nie znajdujemy wyjaśnienia pojęć. Na s. 195 znajduje się punkt 2. „Władza nadzorcza a zarządzanie”. W Kościele mamy władzę rządu, a co to jest władza nadzorcza? Brakuje precyzyjnego wyjaśnienia jak należy rozumieć tę władzę. Habilitant nie odwołuje się też do definicji organu i przedstawicielstwa. Organem administracji publicznej jest podmiot, który z mocy prawa został wyposażony we władztwo administracyjne, posiadający własne, wyróżniające go kompetencje i powołany do załatwiania spraw w drodze decyzji administracyjnych. W prawie kanonicznym nie występuje pojęcie organu osoby prawnej (zob. s. 87-88 Małgorzata Tomkiewicz, „Obrót majątkiem Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce”, Olsztyn 2013), natomiast Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła wyjaśnia, że „zachowuje się dotychczasową praktykę dotyczącą poświadczania, że dana osoba pełni funkcję organu instytucji kościelnej posiadającej osobowość prawną”: nr 3.15 „Dokumentem potwierdzającym posiadanie osobowości (prawnej – przyp. E. Sz.) prawa polskiego przez diecezje oraz określającym organ zarządzający (biskupa diecezjalnego) jest zaświadczenie wydane przez odpowiedni departament ministerstwa właściwego w sprawach wyznań religijnych. Dokumentem potwierdzającym posiadanie osobowości prawa polskiego przez parafie oraz określającym ich organy zarządzające (proboszcz, administrator parafii) jest zaświadczenie wydane przez

odpowiedni wydział urzędu wojewódzkiego właściwego ze względu na siedzibę danej parafii. Zachowuje się dotychczasową praktykę dotyczącą poświadczania, że dana osoba pełni funkcję organu instytucji kościelnej posiadającej osobowość prawną (np. biskupów diecezjalnych, proboszczów, przełożonych zakonnych itd. – według listy zamieszczonej w art. 7 ust. 3 i art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP). Poświadczenia wystawiane są odpowiednio przez Nuncjaturę Apostolską, Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski, właściwe kurie (pkt 19 „Instrukcji dotyczącej sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej przez instytucje kościelne terytorialne i personalne”, 31.08.2014 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2014, nr 2, s. 86-87). Bulle i dekryty nominacyjne są wewnętrznymi dokumentami Kościoła.”

W publikacji P. Kalety brak jest ustosunkowania się do teorii przedstawicielstwa i teorii organu w prawie kanonicznym. Autor również nie odróżnia nadzoru od kontroli, zob. s. 196 punkt 2.1. „Pojęcie władzy nadzorczej”. Niestety, ale przeprowadzona analiza nie udzieliła odpowiedzi i nie wyjaśniła *na czym polega specyfika zarządzania dobrami kościelnymi na gruncie prawa kanonicznego, która w efekcie różni się od prawa świeckiego* (s. 8).

Rozdział VI. Skuteczność kościelnych aktów zarządzania w polskim porządku prawnym, s. 221-251.

Rozdział ten w założeniu Autora miał mieć charakter interdyscyplinarny i przedstawić skuteczność czynności prawnych związanych z zarządzaniem majątkiem kościelnym w polskim porządku prawnym. Na s. 229, w punkcie 2.1.4. Habilitant przywołuje art. 6 ustawy o repatriacji w sprawie dowodzenia polskiego pochodzenia, podkreślając że dowodami mogą być dokumenty wydane przez polskie władze państwowe lub kościelne. Zaznacza także, że w porządku prawnym RP uznawana jest skuteczność prawa kanonicznego w zakresie wystawiania odpowiednich dokumentów. Należy jednak pamiętać, że dowodem w postępowaniu administracyjnym może być dokument urzędowy, sporządzony w przepisanej formie, pochodzący od upoważnionego do jego wydania organu państwowego, organizacji bądź jednostki organizacyjnej. Dokumenty te korzystają z domniemania prawdziwości i można je skutecznie obalić każdym przeciwdowodem. W przypadku repatriantów ważny jest fakt, że na obszarze II RP, to kancelarie parafialne prowadziły księgi metrykalne i pełniły rolę urzędów stanu cywilnego, które to urzędy powstały dopiero po drugiej wojnie światowej. Poza tym na kresach wschodnich zasadniczo wyznanie pokrywało się z narodowością,

oczywiście z wyjątkami. Dlatego też często uważano, że katolik jest Polakiem, a prawosławny – Ukraińcem. W związku z powyższym trudno jest bez zastrzeżeń uznać tok rozumowania Autora. Trudno zgodzić się także z wnioskami wyrażonymi na s. 242 i 251, że należy dokonać nowelizacji ustawy o stosunku państwa do Kościoła z 1989 roku, aby nadać statut kościelnej osobie prawnej, gdyż *łatwiej jest wprowadzić przepis do ustawy, iż organy kościelnych osób prawnych działają na podstawie prawa kanonicznego niż ustanawiać statuty dla ponad 10 tys. parafii w Polsce*. Otóż, w celu ułatwienia można opracować jednolity wzór statutu dla parafii w Polsce. Jakie są argumenty za tym, aby tego nie robić? P. Kaleta w swoich rozważaniach odwołuje się do polskiego prawa cywilnego, ale już nie idzie krok dalej i nie zauważa, że np. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością posiadają osobowość prawną, ale działają bez statutu, tylko na podstawie umowy. Zatem szkoda, że Habilitant w swoich pracach naukowych nie precyzuje, czym są lub mają być te statuty. Nawet w oparciu o artykuł pt. „Statuty parafii” opublikowany w „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów” z 2016 roku, trudno jest doszukać się prawidłowego wyjaśnienia co należy rozumieć pod pojęciem „statut”.

Art. 4.1. Konkordatu określa: „Rzeczpospolita Polska uznaje osobowość prawną Kościoła katolickiego. 2. Rzeczpospolita Polska uznaje również osobowość prawną wszystkich instytucji kościelnych terytorialnych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Władza kościelna dokonuje stosownego powiadomienia kompetentnych organów państwowych”. Także Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o zarządzaniu dobrami kościelnymi wyraźnie wskazuje: 3.38. „Zgodnie z przepisem art. 11 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego kościelna osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej. Nie dotyczy to jednak kościelnych jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej. Za ich zobowiązania odpowiadają kościelne osoby prawne, które je powołały do istnienia”. Habilitant prowadząc swoje rozważania winien dokonać pełnego wyjaśnienia pojęć tak, aby wnioski sformułowane na podstawie dokonanej analizy nie budziły żadnych wątpliwości interpretacyjnych.

Autor niestety nie porównał dwóch systemów prawa, a tym samym nie zastosował metody prawno-porównawczej.

W zakończeniu P. Kaleta napisał, że *to, co stanowi o specyficie zarządzania dobrami w Kościele, to jego niezależność od władz państwowych* (sic!), a może jednak to cel powołania określonych jednostek organizacyjnych, charakter działania itp. są ważniejsze niż zależność czy niezależność od władzy świeckiej?

Przedstawione uwagi nie wyczerpują w całości powstałych wątpliwości, gdyż jest to niemożliwe z powodu przyjętej przez Autora formy i stylu opracowania tekstu.

4. Ocena formalna (Uwagi ogólne):

W pracy występują liczne błędy stylistyczne, wyrażeniowe i gramatyczne, przez co tekst jest często niezrozumiały. Trudno je wszystkie przytoczyć. Np. na s. 11, w przedostatnim akapicie w dziewięciu następujących po sobie wersach tekstu powtarza się aż pięć razy skuteczność. Zdarzają się też błędnie używane wyrazy, podobnie jak w artykule „Zawarcie przez parafię porozumienia o wolontariat” [Studia prawnicze KUL, 59 (2014), nr 3], np. „ochoczo” zamiast „ochotniczo” (s. 81) itp. Źle zostały zapisane niektóre datyienne. W języku polskim nie ma daty 04, czy 07 jeżeli chodzi o dzień. Przed datą dzienną jednocyfrową nie wstawiamy zera, natomiast umieszczamy je przed pierwszymi dziewięcioma miesiącami, np. 4.07.2017, a nie 04.07.2017. W tekście występują liczne powtórzenia, np. s. 28 i 77, s. 74 i 85. Przez całą publikację przewija się termin „ustawodawca kodeksowy”. Na s. 250, czwarty akapit od góry czytamy: *Z kolei art. 35 w nawiązaniu do art. 38 również nie stanowi podstaw do uznania prawa kanonicznego (...)*, nie wiadomo o artykuły z jakiej ustawy chodzi. Oczywiście, że po analizie domyślimy się, że to Kodeks cywilny, ale nie każdy Czytelnik musi wiedzieć o czym mowa. Tekstowi publikacji zabrakło solidnej korekty redakcyjnej. W pracy zauważalny jest pośpiech w jej tworzeniu, co spowodowało obniżenie jakości naukowej.

Habilitant używa słów zamiennie, a także często, w ciągu jednego zdania, używa języka prawnego, właściwego dla KPK, i współczesnego języka potocznego. Język stosowany w publikacjach czyni niezrozumiałą i nieczytelną treść, którą Habilitant chce przekazać. Terminy - wyrazy używane w tekstach przez P. Kaletę są zamiennie i bezkrytycznie stosowane, bez żadnej refleksji czy w prawie cywilnym i kanonicznym znaczą to samo, przez co można zauważyć brak zrozumienia u Autora różnicy znaczeniowej poszczególnych pojęć np. s. 112-113 („**cieszy się** tylko głosem doradczym”, „Co się zaś tyczy ważności aktu nadzwyczajnego zarządzania, należy przestrzegać kan. 127 §1 i 3”, „znać prawo cywilne oraz **odznaczać się** dobrą opinią”, „ludzkie prawo do życia” (s. 128), „w przypadku naruszenia przepisów dotyczących prawa pracy należy zastosować przepisy prawa cywilnego” (s. 150).

Część błędów w pracy wynika z braku znajomości literatury specjalistycznej, zwłaszcza jeżeli chodzi o prawo polskie. Habilitant pomija dorobek naukowy pracowników rodzimego Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Nie uwzględnił chociażby podstawowych publikacji: Stanisława Wrzoska, *System: Administracja publiczna. Systemowe*

determinanty nauki administracji, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008; *Kompendium wiedzy administratywisty*, Stanisław Wrzosek (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin, 2008; Tomasz Barankiewicz, *W poszukiwaniu modelu standardów etycznych administracji publicznej w Polsce*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013; Sławomira Fundowicza, *Osobowość publicznoprawna wspólnot religijnych w Niemczech*, w: *Współczesne problemy prawa publicznego*, red. S. Fundowicz, Lublin 1999, s. 55-60 oraz *Sekularyzacja dóbr kościelnych po powstaniu styczniowym (przykład Diecezji Sandomierskiej)*, [w:] *Historia et ius. Księga Pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Henryka Karbownika*, red. A. Dębiński, G. Górski, Lublin 1998, s. 137-158, a także licznych opracowań ks. Tadeusza Stanisławskiego. Habilitant zapowiada w pracy, zwłaszcza w rozdziale VI, porównanie rozwiązań w zakresie zarządzania w prawie kanonicznym do prawa polskiego, dlatego też brak literatury przedmiotu w tym zakresie nie daje odpowiedzi na postawioną tezę. Problem polega na tym, że nie wiadomo co do czego Autor przyrównuje. W rozprawie należałoby wskazać nowe rozwiązania przyjęte w wyniku reformy po Soborze Watykańskim II i dokonać ich krytycznej analizy oraz wskazać miejsca/sytuacje wymagające reformy czy nowelizacji. Brak jest odniesienia do sytuacji trudnych, spornych, które dotyczą problemów współczesnego Kościoła, np. zarządzania parafią w sytuacji braku kapłanów lub gdy jeden proboszcz obsługuje kilka parafii, czy też jest mała liczba wiernych i czasem bywa trudno powołać radę do spraw ekonomicznych, a także utrzymania seminarium kiedy jest brak powołań. Autor nie ustosunkował się wystarczająco do kwestii odpowiedzialności biskupa za błędy swoje i podległych duchownych oraz innych przedstawicieli organizacji kościelnych działających na terenie jego diecezji.

Publikacja nie dostarcza nowej wiedzy, występują w niej wskazane braki, nieścisłości, mylenie pojęć, które mogą wprowadzić Czytelnika w błędne pojęcie o rzeczywistym stanie rzeczy. Zadaniem badacza jest przedstawienie zagadnienia i problemu w sposób całościowy, możliwy do wykazania przy wykorzystaniu dostępnej wiedzy, jego analiza, przedstawienie argumentów oraz wniosku wynikającego z przeprowadzonych badań. Autor ani całościowo nie przedstawił problemu, nie zawarł pełnej argumentacji, ani też nie był konsekwentny w prezentowaniu przyjętego przez siebie stanowiska.

5. Konkluzja

W związku z przedstawionymi uwagami, Habilitant nie dowiódł wystarczająco *na czym polega specyfika zarządzania dobrami kościelnymi, która w efekcie różni się od prawa*

świeckiego, co zakładał we wstępie, a także nie udowodnił, że nastąpiło zapowiadane opracowanie nowej wiedzy oraz rozwój nauki prawa kanonicznego.

III. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poniższy wykaz pochodzi ze złożonego przez Habilitanta ks. P. Kaletę autoreferatu. Podział literowy został wprowadzony przez recenzenta:

A. „Monografie:

1. *Zadania zarządcy majątku kościelnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w polskich synodach diecezjalnych*, Polihymnia, Lublin 2012 (ISBN 978-83-7270-994-3), ss. 225 [udział 100%].
2. *Kościelne prawo majątkowe*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014 (ISBN 978-83-7306-664-9), ss. 336 [udział 100%].
3. *Ecclesiastical patrimonial law*, Catholic Printing Company of Farnworth, Manchester 2015 (ISBN 9781899379057), ss. 282 [udział 100%].

B. Dzieła zbiorowe

1. *The Temporal Goods of the Church. Selected Issues*, red. S. Dubiel, P. Kaleta, DeanPrint Ltd, London 2016, ss. 248 (ISBN 978-83-946990-0-0) [udział 50%];
2. *Pecunia servire debet sed non regere. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Dubielowi*. red. K. Wiak, P. Kaleta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017 (ISBN 978-83-8061-384-3), ss. 575 [udział 50%].

C. Artykuły w czasopismach naukowych

1. *Radość w wyznaniach św. Augustyna w ujęciu aksjologicznym*, „Studia Diecezji Radomskiej” 10 (2010/2011), s. 159-166 (brak ISSN).
2. *Problemy prawne likwidacji Funduszu Kościelnego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 15 (2012), s. 255-274 (ISSN 2081-8882).
3. *Legal determinants for running a parish based economic activity*, „Kościół i Prawo” 2 (2013), s. 129-144 (ISSN 0208-7928).
4. *Zakres kompetencji proboszcza do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych w świetle KPK/1983*, „Roczniki Nauk Prawnych” 22 (2012), nr 4, s. 185-202 (ISSN 1507-7896).

5. *Zasady zawierania umowy dzierżawy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „*Annales Canonici*” 9 (2013), s. 139-159 (ISSN 1895-0620).
6. *Skuteczność zawarcia umowy pożyczki przez parafię bez zezwolenia biskupa*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 16 (2013), s. 281-299 (ISSN 2081-8882).
7. *Ordinary and Extraordinary Administration of Ecclesiastical Goods*, „*The Canon Law Society of Great Britain and Ireland Newsletter*” 180 (2014), s. 48-58.
8. *Pojęcie »patrimonium stabile«*, „*Roczniki Nauk Prawnych*” 24 (2014), nr 4, s. 147- 161 (ISSN 1507-7896).
9. *Zawarcie przez parafię porozumienia o wolontariat*, „*Studia Prawnicze KUL*” 59 (2014), nr 3, s. 79-93 (ISSN: 1897-7146).
10. *Władza nadzorowania zarządzaniem dobrami kościelnymi (kan. 1276 § 1-2)*, „*Kościół i Prawo*” 17 (2015), nr 2, s. 25-38 (ISSN 0208-7928).
11. *Kanoniczne sankcje karne za przestępstwa majątkowe*, „*Prawo Kanoniczne*” 58 (2015) nr 3, s. 117-135 (ISSN 0551-911X).
12. *Parafialna rada duszpasterska a parafialna rada ds. ekonomicznych*, „*Roczniki Nauk Prawnych*” 25 (2015), nr 4, s. 133-149 (ISBN 1507-7896).
13. *Statuty parafii*, „*Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*” (2016), nr 29, s. 71-89.
14. *Transakcje, które mogą pogorszyć stan majątkowy kościelnej osoby prawnej (kan. 1295)*, „*Studia Prawnicze KUL*” (2016), nr 2, s. 63-80 (ISSN 1897-7146).

D. Artykuły w dziełach zbiorowych

1. *Znaczenie synodu diecezjalnego w Kościele partykularnym*, [w:] *Fides-Veritas-Iustitia. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Antoniemu Stankiewiczowi*, red. P. Stanisław, L. Adamowicz, M. Greszata-Telusiewicz, Towarzystwo Wydawnictw Naukowych Libropolis, Lublin 2013, s. 73-85 (ISBN 978-83-63761-12-7).
2. *Odpowiedzialność za czynności nieważnie podjęte przez zarządców według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców*, red. M. Sitarz, t. 1, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, s. 247-261 (ISBN 978-83-7306-653-3).
3. *Church Property for sale. The Possibility for a Conflict of Law*, [w:] *The Temporal Goods of the Church. Selected Issues*, red. S. Dubiel, P. Kaleta, Dean Print Ltd, London 2016, s. 131-160 (ISBN 978-83-946990-0-0).

4. *Skuteczność kościelnych aktów zarządzania w polskim porządku prawnym*, [w:] *Zagadnienia aktualnie poruszane przez młodych naukowców*, red. M. Kuczera, K. Piech, wyd. 7, Creativetime, Kraków 2016, s. 328-330 (ISBN 978-83-63058-61-6).
5. *Transakcje finansowe, które mogą pogorszyć stan majątkowy kościelnej osoby prawnej*, [w:] *Zagadnienia aktualnie poruszane przez młodych naukowców*, wyd. 7, red. M. Kuczera, K. Piech, Creativetime, Kraków 2016, s. 324-327 (ISBN 978-83-63058-61-6). [Przedruk w formie skróconej, „Studia Prawnicze KUL” (2016), nr 2, s. 63-80].
6. *Współczesne wyzwania w zarządzaniu dobrami kościelnymi*, [w:] *Pecunia servire debet sed non regere. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Dubielowi*, red. K. Wiak, P. Kaleta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017, s. 161-177 (ISBN 978-83-8061-384-3).

E. Hasła w Encyklopedii Katolickiej

1. *Temporalia*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XIX, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, kol. 610-611 (ISBN 9788373066519).
2. *Zasiedzenie*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XX, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 1260 (ISBN 9788373066540).
3. *Zakład pobożny*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XX, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 1191 (ISBN 9788373066540).

F. Sprawozdania naukowe w czasopismach

1. *Finansowanie związków wyznaniowych w Polsce i w krajach niemieckojęzycznych - stan aktualny oraz perspektywy zmian*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Kamień Śląski 24-25 kwietnia 2012 roku, „Roczniki Nauk Prawnych” 22 (2012), nr 4, s. 239-242. (ISSN 1507-7896).
2. *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Gdańsk 9-11 września 2012 roku, „Studia Prawnicze KUL” 52 (2012), nr 4, s. 194-197. (ISSN 1897-7146).
3. *II Synod Plenarny a synody diecezjalne*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Katowice 8-10 września 2014, „Roczniki Nauk Prawnych” 24 (2014), nr 4, s. 209-213. (ISSN 1507-7896).
4. *Prawo kanoniczne pomocą osobom konsekrowanym w dążeniu »as perfectam caritatem«*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Warszawa 29 kwietnia 2015, „Studia Prawnicze KUL” 63 (2015), nr 3, s. 116-121 (ISSN 1897-7146).

Na ocenę pozostałego dorobku naukowo-dydaktycznego składają się: trzy monografie, w tym książka *Zadania zarządcy majątku kościelnego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w polskich synodach diecezjalnych*, Polihymnia, Lublin 2012, ISBN 978-83-7270-994-3, ss. 225, która jest wydaną rozprawą doktorską, zatem nie podlega ocenie, oraz 20 artykułów, z czego 14 w czasopismach naukowych recenzowanych oraz 6 w dziełach zbiorowych recenzowanych, 3 hasła encyklopedyczne, 4 sprawozdania, 1 projekt badawczy.

Biorąc pod uwagę, że habilitant obronił doktorat w 2011 roku i do początku roku 2017, przez okres 5 lat napisał 3 książki, 20 artykułów oraz opublikował inne, mniejsze teksty, wygłosił 8 referatów, był opiekunem studentów, prowadził współpracę międzynarodową, kierował projektem badawczym, to dorobek naukowo-dydaktyczny należy uznać za bardzo obszerny. Nasuwa się jednak uwaga, potwierdzająca powiedzenie, że dużo i szybko, to nie znaczy dobrze. We wszystkich tekstach przydałaby się większa wnikliwość i pogłębienie problemu. W artykułach występują błędy wyrażeniowe np. „proboszcz jest kapłanem ze święceń” (s. 187) w: *Zakres kompetencji proboszcza do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych w świetle KPK/1983*, RNP 22(2012), s. 185-202. W artykule *Zawarcie przez parafię porozumienia o wolontariat*, „Studia Prawnicze KUL” 59 (2014), nr 3, s. 79-93 używa nieadekwatnych słów, np. na s. 81 „lub dobrowolnej jej interpretacji”, powinno być dowolnej, „ochoczo” zamiast „ochotniczo”. Na s. 83 przypis 18: *Ze stosunkiem pracy łączy wolontariat to, że może być on wykonywany także na rzecz stowarzyszenia, którego wolontariusz jest pracownikiem*. Na s. 84: *Problem jednak pojawia się w tym, że parafia jako kościelna osoba prawna nie posiada statutu*, a w artykule *Współczesne wyzwania w zarządzaniu dobrami kościelnymi*, [w:] *Pecunia servire debet sed non regere. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Dubielowi*, red. K. Wiak, P. Kaleta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017, na s. 176 we wnioskach napisał: *Zakres reprezentacji piastuna organu kościelnej osoby prawnej nie został uregulowany żadnym aktem normatywnym w Polsce. Stąd postulat, aby znowelizowano ustawę o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego poprzez określenie, że zakres reprezentacji kościelnej osoby prawnej został uregulowany w prawie kanonicznym*. Biorąc pod uwagę powyższe wywody, to doprawdy, trudno jest uchwycić myśl Habilitanta, czy chodzi mu o nowelizację ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego i uznanie przez Państwo reprezentacji kościelnych osób prawnych określonych prawem kanonicznym, czy o wprowadzenie we wszystkich

parafiach w Polsce statutów, czy też o jedno i drugie. Tak nie można pisać tekstów naukowych.

W artykule *Zawarcie przez parafię porozumienia o wolontariat* niewłaściwie stosuje określenie *ustawa o wolontariacie*. To jest ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zatem przynajmniej należało wprowadzić informacje o stosowanym w tekście skrócie, np. „dalej ustawa o wolontariacie”. W artykule *Współczesne wyzwania w zarządzaniu dobrami kościelnymi* na s. 163 napisał: *Oznacza to, że konkordat z 1993 r. oraz ustawa o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego nie mają przepisu uznającego wymogów prawa kanonicznego dotyczącego zakresu i sposobu reprezentacji kościelnych osób prawnych. Taki stan prawny wynika z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP, który odwołuje się do zasady poszanowania autonomii i niezależności państwa i związków wyznaniowych in genere*. Nie można stosować takiej interpretacji przy odwoływaniu się do wcześniejszych aktów normatywnych, gdyż art. 25 Konstytucji, jak i cała Konstytucja RP, został wydany później, to jest w roku 1997.

Wymienione uwagi szczegółowe są tylko przykładowe, gdyż trudno wymienić wszystkie błędy i usterki zawarte w pracach naukowych Habilitanta.

Treści opublikowane przez Habilitanta w monografiach i innych opracowaniach naukowych znalazły się również w „książce habilitacyjnej”. Część z nich jest po prostu powtórzeniem rozważań. Ponadto w publikacjach występują sprzeczności, np. na stronach: 242, 243, 251 i 257 książki „Prawne aspekty zarządzania dobrami kościelnymi” zawarty jest postulat *de lege ferenda, aby znowelizowano ustawę o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego i dodano: „Sposób działania parafii reguluje jej statut”* (s. 242). A już na drugiej stronie Autor napisał, że *stanowiłoby to zbyt liczne mnożenie bytów ponad potrzebę*. Tak więc na s. 242 jest to zasadne, a na następnych stronach i w artykule już nie jest. Na kanwie monografii *Kościelne prawo majątkowe*, Lublin 2014, powstało szereg artykułów, których tytuły zaczerpnięte zostały z poszczególnych rozdziałów książki. Często tytuły rozdziałów i podrozdziałów są podobne lub tożsame, albo różnią się tylko przedstawieniem słów, np. *Zarządzanie zwyczajne* (s. 148) czy *Zarządzanie nadzwyczajne* (s. 150) [w: *Kościelne prawo majątkowe*] i *Zwyczajne zarządzanie* (s. 27) czy *Nadzwyczajne zarządzanie* (s. 28) [w: *Prawne aspekty zarządzania dobrami kościelnymi*].

Od Habilitanta wymagać jednak należy, aby z pokorą i roztropnością pochylał się nad opracowywanym tematem i słowem pisanym. A to wymaga czasu i cierpliwości. Nie umniejsza to faktu, że część publikacji, zwłaszcza dzieła zbiorowe, jest wartościowa, np. *The Temporal Goods of the Church. Selected Issues*, (red.) S. Dubiel, P. Kaleta, DeanPrint Ltd,

London 2016 oraz *Pecunia servire debet sed non regere. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Dubielowi*, red. K. Wiak, P. Kaleta, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.

Ks. Paweł Kaleta wykazał się dużą aktywnością w zakresie współpracy międzynarodowej, odbytych staży naukowych oraz pracy ze studentami. Jest członkiem pięciu towarzystw naukowych. Świadczy to o dużym zaangażowaniu i zainteresowaniu Habilitanta przedmiotem kościelnego prawa majątkowego, szkoda że nie przekłada się to na jakość dorobku, zwłaszcza zawartego w „książce habilitacyjnej”.

Wniosek końcowy

Na podstawie art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882 i 1311) „Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe (...), uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej (...)”.

W związku z powyższymi uwagami uważam, że dorobek naukowy Kandydata ks. dr. Pawła Kalety powinien zostać pogłębiony, poszerzony i uzupełniony. O ile pozostały dorobek naukowy, a zwłaszcza związany z działaniami organizacyjnymi, jest przyczynkiem do starania się o habilitację, to przedłożona „książka habilitacyjna” już takich wymogów nie spełnia.

Elizbета Kewot

Lublin, 28 sierpnia 2017 r.